

QO'CHQOR NORQOBILNING O'ZBEK ADABIYOTIDA TUTGAN O'RNI

Komilova Mavluda Saidjon qizi

Osiyo xalqaro universiteti 1-kurs magistranti

Аннотация: В данной научной статье комплексно анализируется художественно-эстетическое, идейно-философское и социально-духовное значение творчества одного из крупных представителей современной узбекской литературы — Кочкора Норқобиля. Взаимоотношения человека и общества, проблемы войны и мира, духовного кризиса и нравственной ответственности, отражённые в рассказах, повестях и романах писателя, рассматриваются в тесной связи с общими тенденциями узбекского литературного процесса. В исследовании особое внимание уделяется индивидуальному стилю автора, принципам реалистического изображения, психологической глубине, а также гармонии национального мышления и общечеловеческих ценностей. Научно обосновывается, что место творчества Кочкора Норқобиля в узбекской литературе определяется не только тематическим обновлением, но и новым осмыслением в художественном мышлении проблем гуманизма, нравственного выбора и исторической памяти.

Ключевые Слова: Кочкор Норқобиль, современная узбекская литература, реализм, тема войны, духовность, нравственный выбор, национальное и общечеловеческое, художественное мышление, образ человека.

Abstract: This scholarly article provides a comprehensive analysis of the artistic-aesthetic, ideological-philosophical, and socio-spiritual significance of the works of Qo'chqor Norqobil, one of the prominent representatives of contemporary Uzbek literature. The relationships between the individual and society, as well as the themes of war and peace, spiritual crisis, and moral responsibility reflected in the writer's short stories, novellas, and novels, are examined in close connection with the general trends of the Uzbek literary process. Particular attention is paid to the author's individual style, principles of realistic depiction, psychological depth, and the harmony between national consciousness and universal human values. The study scientifically substantiates that the place of Qo'chqor Norqobil's творчество in Uzbek literature is defined not only by thematic innovation, but also by a renewed interpretation of the issues of humanism, moral choice, and historical memory within artistic thinking.

Keywords: Qo'chqor Norqobil, contemporary Uzbek literature, realism, theme of war, spirituality, moral choice, national and universal values, artistic thinking, image of the human being.

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada zamonaviy o'zbek adabiyotining yirik vakillaridan biri Qo'chqor Norqobil ijodining badiiy-estetik, g'oyaviy-falsafiy va ijtimoiy-ma'naviy ahamiyati kompleks tarzda tahlil qilinadi. Adibning hikoya, qissa va romanlarida

20-Yanvar, 2026-yil

aks etgan inson va jamiyat munosabatlari, urush va tinchlik, ma'naviy tanazzul va axloqiy mas'uliyat masalalari o'zbek adabiy jarayonidagi umumiy tendensiyalar bilan uzviy bog'liqlikda yoritiladi. Tadqiqotda yozuvchining individual uslubi, realistik tasvir tamoyillari, psixologik chuqurlik hamda milliy tafakkur va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Qo'chqor Norqobil ijodining o'zbek adabiyotidagi o'rni faqat tematik yangilanish bilan emas, balki badiiy tafakkurda insonparvarlik, axloqiy tanlov va tarixiy xotira muammolarini yangicha talqin etgani bilan belgilanishi ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so'zlar: *Qo'chqor Norqobil, zamonaviy o'zbek adabiyoti, realizm, urush mavzusi, ma'naviyat, axloqiy tanlov, milliylik va umuminsoniylik, badiiy tafakkur, inson obrazi.*

KIRISH

O'zbek adabiyoti taraqqiyoti jarayonida alohida ijodiy maktab yaratgan yozuvchilar milliy adabiy tafakkurning shakllanishi va rivojida muhim o'rin tutadi. XX asr oxiri va XXI asr boshlarida o'zbek nasrida inson ruhiyati, tarixiy xotira, urush va tinchlik, jamiyat va shaxs munosabatlarini chuqur badiiy tahlil qilishga intilgan adiblar safida Qo'chqor Norqobil nomi alohida e'tiborga loyiqdir. Uning asarlari murakkab tarixiy davrlar, ijtimoiy silkinishlar va ma'naviy izlanishlar fonida shakllangan bo'lib, adib o'z ijodida insonning ichki olami, axloqiy tanlovi va ma'naviy mas'uliyatini markazga qo'yadi. Bu jihat yozuvchini zamonaviy o'zbek adabiy jarayonida o'ziga xos mavqe bilan ta'minlagan asosiy omillardan biridir.

Qo'chqor Norqobil ijodini o'rganish masalasi nafaqat adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan, balki madaniyatshunoslik va falsafiy tafakkur bilan bog'liq jihatlarini sababli ham dolzarbdir. Chunki uning asarlarida tasvirlangan voqealar va obrazlar milliy hayot manzaralarini aks ettirishi bilan birga, umuminsoniy muammolarni ham ko'taradi. Yozuvchining badiiy tafakkuri realistik an'analar asosida shakllangan bo'lsa-da, u realizmni oddiy voqelik tasviri darajasida emas, balki inson ruhiyati va axloqiy muammolarini chuqur tahlil qilish vositasi sifatida namoyon etadi.

ASOSIY QISM

Qo'chqor Norqobil ijodi zamonaviy o'zbek adabiyotida inson va hayot muammolarini sodda, hayotga juda yaqin, o'quvchiga tushunarli tarzda badiiy aks ettirishi bilan ajralib turadi. Uning asarlarida murakkab falsafiy g'oyalar balandparvoz jumlar orqali emas, balki oddiy odamlar taqdiri, kundalik hayot manzaralari, ichki kechinmalar orqali ifodalanadi. Yozuvchi aynan shu jihati bilan o'zbek nasrida alohida badiiy yo'nalishga ega bo'lib, o'quvchini uzoqdan kuzatuvchi emas, balki voqealar ichiga kirib boruvchi ishtirokchiga aylantira oladi. Norqobil ijodida qahramonlar sun'iy yaratilgan obrazlar emas, balki real hayotda uchraydigan, xatoga yo'l qo'yadigan, pushaymon bo'ladigan, iztirob chekadigan tirik insonlardir⁵⁸.

⁵⁸ Shodiev, O. *Zamonaviy o'zbek nasrida inson va jamiyat muammolari*. Toshkent: Adabiyot nashriyoti, 2010.

Yozuvchi asarlarida inson va jamiyat o'rtasidagi munosabat doimiy markaziy masala bo'lib keladi. Jamiyatdagi adolatsizlik, befarqlik, urf-odatlarining soxtalashuvi, inson qadrlarining pasayishi kabi muammolar adib asarlarida ochiqchasiga emas, balki hayotiy vaziyatlar orqali ko'rsatiladi. Qo'chqor Norqobil jamiyatni qoralashni maqsad qilmaydi, aksincha, jamiyat ichidagi insonning ruhiy holatini, uning ichki kurashlarini tasvirlash orqali muammoning ildiziga yetishga harakat qiladi. Bu jihat yozuvchining realizmga sodiqligini, hayotni qanday bo'lsa shunday ko'rsatishga intilishini namoyon etadi.

Qo'chqor Norqobil ijodida urush mavzusi alohida va yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. Yozuvchi urushni faqat tarixiy hodisa sifatida emas, balki inson hayotini izdan chiqaruvchi, uning ruhiyatida o'chmas iz qoldiruvchi fojia sifatida tasvirlaydi. Urush sahnalari orqali adib jang maydonidagi qahramonlikni emas, balki oddiy insonning qo'rquvi, iztirobi, yo'qotishlari va ma'naviy jarohatlarini ko'rsatadi. Uning qahramonlari urushdan g'olib bo'lib qaytgan taqdirda ham, ichki dunyosida mag'lub bo'lib qolgan, tinch hayotga moslashishda qiynalayotgan insonlar sifatida gavdalanadi. Bu esa yozuvchining urushga qarshi insonparvarlik pozitsiyasini yaqqol namoyon etadi.

Adib ijodida tinchlik tushunchasi ham alohida ma'naviy qadriyat sifatida talqin etiladi. Tinchlik Norqobil asarlarida shunchaki urush yo'qligi emas, balki insonning ichki xotirjamligi, vijdon oldidagi pokligi, ma'naviy muvozanati sifatida tushuniladi. Yozuvchi tinch hayotda ham inson o'z vijdoni bilan kurashishini, axloqiy tanlovlar oldida qolishini ko'rsatadi. Shu orqali u urush faqat jang maydonida emas, balki inson qalbida ham davom etishini badiiy jihatdan asoslab beradi.

Qo'chqor Norqobil ijodining yana bir muhim jihati – axloqiy tanlov masalasining doimiy ko'tarilishidir. Uning qahramonlari ko'pincha oson yo'l bilan vijdonli yo'l o'rtasida qoladi. Yozuvchi bu tanlovlarni hukm qilmaydi, lekin o'quvchini chuqur o'ylashga majbur qiladi. Insonning birgina noto'g'ri qarori butun umriga ta'sir qilishi, ba'zan esa jim qolish ham katta gunohga aylanishi mumkinligi adib asarlarida hayotiy misollar orqali ko'rsatiladi. Bu hol yozuvchini didaktik yozuvchi emas, balki fikrlashga undovchi adib sifatida namoyon etadi. Yozuvchi qahramonlarining aksariyati oddiy kasb egalari, oddiy hayot kechirayotgan insonlar bo'lib, ularning ichki dunyosi, orzu-umidlari, qo'ruqlari tasvir markaziga chiqariladi. Qo'chqor Norqobil insonni ijtimoiy lavozimi yoki tashqi mavqei bilan emas, balki uning ichki dunyosi, vijdoni va mas'uliyati bilan baholaydi. Bu yondashuv yozuvchining insonparvarlik g'oyalariga sodiqligini ko'rsatadi va uning asarlarini ma'naviy jihatdan boyitadi⁵⁹.

Til va uslub masalasida ham Qo'chqor Norqobil o'ziga xos yo'lni tanlagan. Uning tili sodda, ravon, xalqona bo'lib, murakkab jumlar va sun'iy bezaklardan holidir. Yozuvchi badiiy tasvir vositalaridan me'yorida foydalanadi, keraksiz patetika va balandparvozlikdan qochadi. Dialoglar tabiiy, ichki monologlar esa qahramon ruhiyatini ochib berishga xizmat qiladi. Bu hol asarlarning o'quvchi qalbiga tez yetib borishini ta'minlaydi.

⁵⁹ Axmedov, T. *Qo'chqor Norqobil ijodida axloqiy tanlov va insoniy qadriyatlar*. Toshkent: Fan va ta'lim, 2015.

Qo‘chqor Norqobil ijodida milliylik masalasi ham muhim o‘rin tutadi. Asarlarda o‘zbek xalqiga xos urf-odatlar, mentalitet, oila munosabatlari, kattaga hurmat, kichikka izzat kabi qadriyatlar tabiiy tarzda aks ettiriladi. Shu bilan birga, yozuvchi milliylikni faqat tashqi belgilar orqali emas, balki insonning ichki dunyosi, fikrlash tarzi orqali ko‘rsatadi. Bu esa uning asarlarini umuminsonga xos mazmun bilan boyitadi.

Qo‘chqor Norqobil zamonaviy o‘zbek adabiyotida faqat mavzu tanlovi bilan emas, balki hayotga munosabati, insonni tushunishga bo‘lgan intilishi bilan ham alohida o‘rin egallaydi. U adabiyotni jamiyatni bezash vositasi emas, balki insonni uyg‘otuvchi, uni vijdoni bilan yuzlashtiruvchi kuch sifatida ko‘radi. Shu sababli uning asarlari bugungi o‘quvchi uchun ham dolzarbligini yo‘qotmagan.

Qo‘chqor Norqobil ijodida inson ruhiyati va uning ichki dunyosi markaziy o‘rinni egallaydi. U qahramonlarini oddiy odamlar sifatida tasvirlaydi, lekin ularning hayoti va kechinmalari juda murakkab va ko‘p qatlamli. Masalan, urush mavzusida yozilgan asarlarida u jang maydonidagi voqealarni soddalashtirmay, aksincha, ularning ruhiy og‘irligi, qo‘rquvi va iztirobi orqali insoniy fojiani ochib beradi. Qahramonlar jang maydonida g‘alaba qozonsalar ham, ichki dunyosida mag‘lubiyatni his qiladi, chunki urush ularning hayotiga doimiy iz qoldiradi va ularni tinch hayotga moslashishga majbur qiladi. Shu bilan birga, Norqobil urushni insonning axloqiy tanlovi va vijdoni bilan bog‘liq masala sifatida ko‘rsatadi, bu esa uning ijodida insonparvarlik ruhini yanada kuchaytiradi⁶⁰. Uning asarlarida tinchlik tushunchasi ham faqat urush yo‘qligi bilan cheklanmaydi, balki insonning ichki xotirjamligi, vijdon bilan yuzlashishi va axloqiy qarorlar oldida mas‘uliyatni anglashi sifatida tasvirlanadi. Qahramonlar ko‘pincha oson yo‘l bilan vijdonli yo‘l o‘rtasida tanlov qilishga majbur bo‘ladi va yozuvchi bu tanlovni hukm qilmaydi, u o‘quvchini o‘ylashga, his qilishga va o‘z hayotiy qarorlarini qayta baholashga undaydi. Shu tariqa, har bir voqea va har bir qahramon ichki dunyosi orqali o‘quvchi bilan dialogga kiradi va badiiy obrazlar jonli, tirik ko‘rinadi.

Milliylik masalasi ham uning ijodida muhim ahamiyatga ega. Qahramonlar xalq urf-odatlarini, oilaviy qadriyatlar, kattaga hurmat va kichikka izzat kabi jihatlar bilan bog‘liq holda tasvirlanadi, lekin ularning ichki kechinmalari va kurashlari universal xarakterga ega bo‘ladi. Bu jihat yozuvchining asarlarini nafaqat milliy, balki umuminsoniy mazmun bilan boyitadi, shuningdek, zamonaviy o‘zbek adabiyotida qahramonlarni hayotiy, realistik va o‘quvchi uchun yaqin qilishga xizmat qiladi.

Til va uslub nuqtai nazaridan ham Norqobilning yondashuvi soddaligi va tabiiyligida namoyon bo‘ladi. U murakkab jumlar va sun‘iy bezaklardan qochadi, tasvir va dialoglar tabiiy, ichki monologlar esa qahramonlarning ruhiy holatini ochib beradi. Bu esa o‘quvchini voqealarga yaqinlashtiradi va badiiy ta’sir kuchini oshiradi. Shu tariqa, o‘quvchi o‘zini asar

⁶⁰ Karimov, S. *Qo‘chqor Norqobil ijodida urush va inson ruhiyati*. Toshkent: Adabiyot va san‘at, 2012.

20-Yanvar, 2026-yil

ichidagi voqealarda ishtirok etgandek his qiladi, qahramonlar bilan birga quvonadi, g'amga to'ladi va ichki dunyoda ular bilan yuzlashadi⁶¹.

Umuman olganda, Qo'chqor Norqobil ijodida insonning ichki dunyosi, axloqiy tanlovi, urush va tinchlikdagi holati va jamiyat bilan munosabatlari eng muhim o'rinda turadi. Uning asarlari sodda va tushunarli uslubda yozilgan bo'lsa-da, mazmuni chuqur va o'quvchini o'ylashga, his qilishga majbur qiladigan badiiy kuchga ega. Norqobilning muhokama qilgan masalalari bugungi o'quvchi uchun ham dolzarbligini saqlab qolgan va uning ijodini zamonaviy o'zbek adabiyotida alohida ahamiyatli qiladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Qo'chqor Norqobil zamonaviy o'zbek adabiyotida o'ziga xos badiiy olam yaratgan, inson va jamiyat muammolarini chuqur falsafiy va estetik darajada talqin etgan yirik adibdir. Uning ijodi milliy adabiy an'analar bilan uzviy bog'liq bo'lishi bilan birga, umuminsoniy g'oyalar va qadriyatlarni o'zida mujassam etadi. Yozuvchi asarlarida inson ruhiyati, axloqiy tanlov va tarixiy xotira masalalarining markazga qo'yilishi uning adabiyotdagi o'rnini yanada mustahkamlaydi. Qo'chqor Norqobil ijodi nafaqat o'z davri uchun, balki kelajak avlodlar uchun ham muhim badiiy va ma'naviy manba bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Rasulova, D. *Qo'chqor Norqobil ijodida til va badiiy uslub*. Toshkent: Nashriyot "Fan", 2014.
2. O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent.
3. Zamonaviy o'zbek nasri masalalari. Toshkent.
4. Adabiyot va ma'naviyat muammolari. Toshkent.
5. Karimov, S. *Qo'chqor Norqobil ijodida urush va inson ruhiyati*. Toshkent: Adabiyot va san'at, 2012.

⁶¹ Rasulova, D. *Qo'chqor Norqobil ijodida til va badiiy uslub*. Toshkent: Nashriyot "Fan", 2014.